

ІРИНА МАШТАЛЕР

orcid id: 0000-0001-5033-2562
pqtnitsa13@gmail.com

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
вул. Максима Кривоноса, 2, м. Тернопіль

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО КОМПОНЕНТА РІЗНОБІЧНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ 5 КЛАСУ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Розглянуто заняття танцями й описано їхню ефективність, що полягає у цілеспрямованій реалізації комплексного використання у фізичному і естетичному вихованні учнів засобів, які формують уявлення про красу в рухах людини та її поведінці. Розроблено й апробовано зміст естетичного компонента програми різнобічного розвитку учнів 5 класу в процесі фізичного виховання, який включає класичний танець, польку, шкільний вальс, ча-ча-ча, джайв і базову аеробіку. Вказано, що у змісті програми ми виокремили естетичний, руховий, етичний і гендерний компоненти, оскільки заняття танцями приносять дітям естетичне задоволення, сприяють розвитку їх творчих здібностей, духовно збагачують. Під час педагогічного експерименту використовувались такі методичні прийоми переважно щодо естетичного компонента: додаткові орієнтири і сигнали; вправлення в уяві; самоконтроль і самооцінка рухових дій; естетична оцінка та самооцінка якості виконання вправи; демонстрація світлин і кінофільмів; відтворення руховими діями прослуханих ритмічних моделей; чергування напруження і розслаблення м'язів. Відзначено, що значущість занять хореографією пояснюється тим, що танець за своєю природою є синтетичним видом мистецтва, котрий поєднує духовно-культурний і тілесно-культурний компоненти, гармонія яких сприяє різнобічному розвитку дітей. Проведений педагогічний експеримент підтвердив позитивний вплив занять танцями на розвиток естетичного компонента, що дозволяє рекомендувати їх для широкого впровадження в практику фізичного виховання учнів.

Ключові слова: *учень, фізичне виховання, естетичний компонент, різнобічний розвиток, танцювальні вправи.*

ІРИНА МАШТАЛЕР

кандидат наук по физическому воспитанию и спорту, доцент
Тернопольский национальный педагогический
университет имени Владимира Гнатюка
ул. Максима Кривоноса, 2, г. Тернополь

ФОРМИРОВАНИЕ ЭСТЕТИЧЕСКОГО КОМПОНЕНТА РАЗНОСТОРОННЕГО РАЗВИТИЯ УЧЕНИКОВ 5 КЛАССА В ПРОЦЕССЕ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

Рассмотрены занятия танцами и описана их эффективность, которая заключается в целенаправленной реализации комплексного использования в физическом и эстетическом воспитании учащихся средств, формирующих представление о красоте в движениях человека и его поведении. Разработана и апробирована содержание эстетического компонента программы разностороннего развития учащихся 5 класса в процессе физического воспитания, включая классический танец, польку, школьный вальс, ча-ча-ча, джайв и базовую аэробику. Указано, что в содержании программы мы выделили эстетический, двигательный, этический и гендерный компоненты, поскольку занятия танцами не только приносят детям эстетическое наслаждение, но и помогают развить их творческие способности, стремление к самосовершенствованию и духовному обогащению. В ходе педагогического эксперимента использовались такие методические приемы преимущественно относительно эстетического компонента: дополнительные ориентиры и сигналы; упражнения в воображении; самоконтроль и самооценка двигательных действий; эстетическая оценка и самооценка качества выполнения упражнения; демонстрация фотографий и кинофильмов; воспроизведения двигательными действиями прослушанных ритмических моделей; чередование напряжения и расслабления мышц. Отмечено, что важность занятий хореографией объясняется тем, что танец по своей природе является синтетическим видом искусства, который сочетает духовно-культурный и телесно-

культурный компоненты, гармония которых обеспечивает разностороннее развитие детей. Проведенный педагогический эксперимент подтвердил положительное влияние занятий танцами на развитие эстетического компонента, что позволяет рекомендовать их для широкого внедрения в практику физического воспитания учащихся.

Ключевые слова: ученик, физическое воспитание, эстетический компонент, всестороннее развитие, танцевальные упражнения.

IRYNA MASHTALER

Candidate of Sciences in Physical Education and Sports, Associate Professor Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
2 Maksyma Kryvonosa Str., Ternopil

FORMING AESTHETIC COMPONENT OF VERSATILE DEVELOPMENT OF 5TH GRADE STUDENTS IN THE PROCESS OF PHYSICAL EDUCATION

The article describes the effectiveness of dance classes, which lies in the purposeful implementation of integrated use of physical and aesthetic education that “inspires”, ennobles the content and forms of classes, harmonizes the physical and spiritual qualities of children, ensures the development of body beauty, grace, elegance, aesthetic effect of appearance. The content of the aesthetic component of the program of versatile development of 5th grade students in the process of physical education has been substantiated and verified in this research. It includes classical dance, polka, school waltz, cha-cha-cha, jive and basic aerobics. In the content of the program, the following interrelated components have been identified: aesthetic, motional, ethical and gender, as dancing not only brings children aesthetic pleasure, but also helps to develop their creative abilities, desire for self-improvement and spiritual enrichment. During the pedagogical experiment we used the following methodological techniques mainly for the aesthetic component: additional guidelines and signals; exercises in the imagination; self-control and self-assessment of motor actions; aesthetic assessment and self-assessment of the quality of the exercise; demonstration of photos and movies; reproduction of motor actions of rhythmic models heard; alternating tension and muscle relaxation. Their implementation was aimed not only at achieving the maximum possible for a particular student level of mastery of dance exercises and the development of the aesthetic component, but also at the formation of a healthy, comprehensive and harmoniously developed personality of a student. Thematic construction of the series of the lessons allow to form motor actions in the process of aesthetic cognition, gradual enrichment of motor experience of students based on elements of novelty, an integrated approach to learning motor actions and the development of physical qualities. Promoting the generalization of physical qualities, in which the education of one quality is accompanied by the growth of others, that are not specially developed and providing interdisciplinary links. The importance and significance of choreography classes is explained by the fact that dance by its nature is a synthetic art form that combines spiritual-cultural and physical-cultural components, the harmony of which ensures the diverse development of children. The conducted pedagogical experiment confirmed the positive influence of dancing on the development of the aesthetic component, scientifically substantiated that dancing is a particularly effective means of multifaceted positive influence on the education of young people, which allows to recommend it for widespread implementation of physical education.

Keywords: student, physical education, aesthetic component, comprehensive development, dance exercises.

Гармонізація фізичного і духовного як життєвих цінностей пов'язана з втіленням у соціокультурні процеси фізичної культури, що забезпечує спрямування національної свідомості на необхідність духовного та фізичного розвитку кожного члена суспільства. У зв'язку з цим у процесі виховання все більше уваги приділяється проблемі взаємозв'язку всіх структур духовної та фізичної сутності людини як цілісної особистості, а в нашому випадку – взаємозв'язку фізичного виховання з естетичним [2, с. 34; 6, с. 44].

Естетичне виховання є невід'ємною складовою гармонійного розвитку сучасної людини, яка спроможна оволодіти культурними і духовними цінностями, будувати життя за законами краси. Його засобами можуть бути всі види і форми життєдіяльності людини, в т. ч. фізична культура і спорт. Краса тіла спортсмена, гармонія високо координованих рухів, поєднання чіткого ритму і швидкості, нарешті естетико-спортивні досягнення – все це належить до галузі краси [10, с. 78]. Деякі спортивні вправи відповідають найвищим канонам мистецтва, зокрема: художня гімнастика, фігурне катання, стрибки у воду, акробатика, синхронне плавання.

Основні засоби естетичного виховання поєднуються у танцювальних вправах, які формують поставу, гармонійно розвивають мускулатуру, презентують цілеспрямованість досконалих складно координаційних рухів, отож межують з мистецтвом, допомагають

сприйняти естетичні елементи природного середовища, захоплюватись ними і прагнути до їх втілення у власних рухових діях.

В. В Клименко вважає, що вже на рівні неусвідомленого потягу до краси існує особливий прояв активності емоцій людини у формі «м'язової радості», яка пов'язана з природними потребами, що їх задовольняє рухова активність [4, с. 18]. Їхню життєву силу як запоруку гарного стану здоров'я та фізичного існування людини важко переоцінити. Саме емоції «м'язової радості» спонукають до занять фізичною культурою і спортом. Але, на жаль, ці емоції яскраво виявляють лише діти молодшого віку, старші учні та дорослі часто живуть у стані «м'язового голоду», звикають до нього і вважають, що так і має бути. Танцювальні вправи, як нам здається, будуть надихати на прояв емоцій і таким чином мотивувати учнів до занять фізичними вправами.

Проте стихійні впливи об'єктивно прекрасного у фізичному вихованні школярів, на думку В. Іванова [3, с. 39], ще не можуть сформувати достатній рівень естетичної культури підростаючого покоління. Неспецифічним засобом, який має спільну основу з фізичним вихованням – рухову активність, є танцювальні вправи, що суттєво посилюють естетичний компонент впливу такої активності на розвиток дітей.

З-поміж багатьох форм художнього виховання особливе місце займає хореографія. Заняття танцювальними вправами прищеплюють не тільки розуміння прекрасного, а й стимулюють образне мислення і фантазію, впливають на цілісний пластичний розвиток. Хореографія має величезні можливості для вдосконалювання дитини [11, с. 21].

Метою статті є обґрунтування і представлення змісту естетичного компонента програми різнобічного розвитку учнів 5-х класів у процесі фізичного виховання.

Наскрізним компонентом структури середньої освіти є процес естетизації як соціокультурного середовища, так і культури особистості, основним рушієм якого є процес естетичного виховання. Однак ці потенційні можливості трансформуються в реальні лише вихованням. Можна мати бездоганний слух і не чути музики, мати чіткий зір і не бачити шедеврів мистецтва або красу природи.

Формування творчих можливостей дітей і підлітків у процесі естетичного виховання можливе на основі природних задатків та інтересів з урахуванням схильності і бажання кожного. Естетичне виховання виконує свої завдання в тісній взаємодії з іншими видами виховання: трудовим, правовим, екологічним, фізичним, художнім. Естетичному розвитку учнів сприяє багатство сенсорної культури (наявність музичного слуху, сприйняття кольору, відтворення ритму), умінь мислити образами, емоційно реагувати на естетичні цінності предметів і явищ навколишнього світу [8, с. 31]. Всі ці якості можна розвивати у процесі фізичного виховання і особливо використовуючи танцювальні вправи, тобто хореографію.

Заняття хореографією у школі допомагають різнобічному розвитку дітей [5, с. 35]. Вони розвивають емоційність і образність сприйняття музики, мелодійний та гармонічний слух, відчуття ритму і музичної форми, музичну пам'ять. Хореографія сприяє гармонійному розвитку дітей, укладаючи програму, формує їх фігуру, розвиває фізичну силу, витривалість, спритність.

Наше дослідження проводилося на базі Тернопільської загальноосвітньої школи № 19. У науковому експерименті взяли участь 69 учнів 5 класів основної медичної групи: 35 учнів експериментальної групи (18 хлопців і 17 дівчат) і 34 школяра контрольної групи (17 хлопців і 17 дівчат). Дітей та їхніх батьків було проінформовано про завдання, зміст, особливості дослідження і вони дали згоду на участь в експерименті.

Ми розглядали танець як вид мистецтва, в якому художні образи створюються засобами пластичних рухів і ритмічно чіткої й безперервної зміни виразних положень людського тіла, як основу хореографічної підготовки учнів [11, с. 22].

Навчання дітей за експериментальною програмою розпочиналося з класичного танцю, адже він є основою хореографії. Серед народних танців були обрані найбільш поширені із них: полька і шкільний вальс. Наступними вивчалися латиноамериканські танці – ча-ча-ча і джайв. Далі зміст навчально-виховного процесу доповнювали вправи з базової аеробіки [7, с. 53–71]. Важливо, що реалізація уроків фізичної культури передбачала не тільки навчання учнів основним крокам, а й оволодіння дітьми основами хореографії.

Діти люблять фантазувати, вигадувати свої рухи. На заняттях танцями варто особливо заохочувати рухи, що йдуть від серця, з глибини душі, виражають індивідуальність. Засобами танцю вибудовується комунікація з самим собою, іншими людьми і навколишнім світом, відбувається залучення в дію всієї особистості цілком: тіла, інтелекту і душі. Тому нашим

завданням було, розкриваючи перед дитиною світ танцю і його красу, навчити її показувати в рухах його характер, передавати відповідний настрій, ознайомити із засобами музичної виразності, передавати в рухах її ритм, динаміку, сприяти правильному фізичному розвитку, ретельно підготувати до подальшого розучування танців.

Під час педагогічного експерименту використовувались такі методичні прийоми переважно щодо естетичного компонента.

Додаткові орієнтири і сигнали. Для формування здібностей керувати часовими параметрами треба застосовувати спосіб «використання додаткових звукових сигналів», який під час виконання танцювальних вправ розвиває уміння дітей управляти темпом і ритмом рухів. Іншим шляхом формування здібностей керувати частковими параметрами є «відтворення часу» в руховій діяльності, що розвиває в учнів відчуття часу [1, с. 19].

Під час розучування танцювальних вправ орієнтувались на додаткові орієнтири, наприклад: поворот не направо, а до вікна, а потім навпаки – не наліво, а до дверей. Ще можна це робити за допомогою різних сигналів: підняти руку після оплеску, витягнути носочки після стуку підбором. Це надзвичайно допомагає тим учням, які не попадають у ритм музики. Також є діти, які плутають праву руку чи ногу з лівою, а після такої підказки набагато легше зорієнтуватися у приміщенні. І завдяки цьому танцюючи не «вилітають» з музики, а продовжують танцювати з усіма, що суттєво впливає на естетичне сприйняття їх діяльності.

Вправління в уяві («прокручування» в думці, візуальне відтворення) – це вправи, які учень не виконує практично, а думає про них, уявляє собі послідовність рухів, їх техніку або рухову дію загалом [8, с. 495].

Один з варіантів цього методу – малювання фігурок, які зображають послідовність танцювальних рухів у цілісній руховій дії так, як це робиться в кінограмі. Встановлено, що ті учні, котрі правильніше малюють фігурки, виконують танцювальну вправу точніше, а отже, і красивіше. Уява рухів зумовлює ті ж фізіологічні процеси, що характерні для їх реального виконання, але з меншою інтенсивністю. Цей методичний прийом давав нам можливість: виправляти помилки в танцювальних рухах; скорочувати час на практичне оволодіння рухами і, як наслідок, зменшувати навантаження на організм у навчально-тренувальному занятті; розвивати здатність до зосередження уваги на виконання конкретної рухової дії; навчитися регулювати свій емоційний стан, оволодіти здатністю розслабляти м'язи; безпосередньо перед виконанням танцювальної вправи відтворювати її в пам'яті і образі, створивши цим передумови для досягнення вищих результатів при виконанні композиції; зберегти досягнутий рівень засвоєння танцювальної техніки під час вимушених перерв у практичних заняттях.

Самоконтроль і самооцінка рухових дій. Самоконтроль – це здатність людини контролювати свої рухові дії в процесі виконання будь-якої діяльності, в. т. ч. навчальної. Він важливий на всіх основних етапах творчої діяльності: 1) сприйнятті танцювальних композицій учнями та способів їх виконання; 2) у ході безпосереднього виконання певних танцювальних дій; 3) після завершення танцювальної діяльності, при звірванні отриманих результатів (скільки танців вивчили, як ми їх танцюємо). Самоконтроль є усвідомленою регуляцією дитиною своєї поведінки для забезпечення відповідності її результатів поставленим цілям, вимогам, нормам, правилам, стандартам. Учнівський самоконтроль потрібен для запобігання помилкових дій, виправлення їх. Важливу роль у процесах самоконтролю особистості відіграє її самооцінка [5, с. 35].

Самооцінка передбачала визначення учнями власних умінь, дій, якостей, мотивів, мотивацій і цілей своєї поведінки, їх усвідомлення та вміння оцінити свої сили й можливості, узгодити їх із зовнішніми умовами, вимогами навколишнього середовища, вміння самостійно ставити перед собою мету. Вона могла стимулювати або, навпаки, пригнічувати активність школяра. Так, учні, які були впевнені у своїх вміннях танцювати, проявляли активність на уроці: учням із заниженою самооцінкою не завжди вдавалося виконати правильно танцювальну вправу і вони ставали пасивними.

Естетична оцінка та самооцінка якості виконання вправи. Справжня естетична оцінка доступна кожній людині з тонким розумінням почуттів, зі здатністю співпереживати, співчувати. Одним з перших, хто здійснює естетичну оцінку свого виконання танцю, є сам танцівник. Він прагне свободи творчості й одночасно бажає своїми композиціями, а можливо й імпровізаціями показати, нав'язати свою оцінку дійсності товаришам. Учні створюють щось нове завдяки своїй уяві у танцювальній виразності. Постійно порівнюючи краще з гіршим, маленькі митці в певний момент можуть загатися в оцінці і втратити те гарне, що в них вже є,

в пошуку недосяжного кращого. У цьому разі їм не обійтись без допомоги і підтримки один одного та вчителя. Тут мова йде лише про естетичну оцінку майстерності виконання танцювальних елементів зокрема і танцю загалом [12, с. 345].

Оцінюючи якість свого танцювання, учень спостерігав за виконанням такого руху іншими школярами. Будь-яке відхилення у виконанні танцювальної вправи вважалося помилкою. Танцівник з впевненістю знав, оцінюючи себе, яких неточностей він припускається і при наступному виконанні старався їх не робити.

Демонстрація світлин і кінофільмів. Наші танцювальні заняття передбачають великий обсяг матеріалу, на який виділяється мінімальна кількість годин, тому використання сучасних інформаційних технологій дозволяло ефективно вирішити цю проблему. Показ використовували при формуванні уявлення про танцювальну вправу. Під час демонстрації світлин і кінофільмів ставили дітям в приклад кращих виконавців, порівнювали їхні танцювальні можливості із знаменитостями, щоб вони покращували свої результати. Також демонстрували їм помилки, яких припускаються найчастіше танцівники і на які треба звернути увагу, щоб у подальшому усувати їх під час вивчення танцювального руху.

Відтворення руховими діями прослуханих ритмічних моделей. За допомогою цього прийому спрямовували навчання на розвиток музичного сприйняття, прагнення рухатися відповідно до характеру музики, форми твору, формування любові до танцювальних і ритмічних рухів, уміння рухатися легко і пластично, отримували від цього задоволення.

Модель ритмічного розвитку особистості школяра, згідно з якою ритмічний розвиток проходить в єдиному процесі фізичного та естетичного виховання, цілеспрямовано виховує руховий і музичний ритм. В естетичному вихованні ритм є першоосновою, що поєднує в єдине ціле закладене природою в особистості учня почуття краси. Ритм впливає на духовність школяра, пов'язується з музичним і поетичним мистецтвом як основний засіб виховання творчої особистості. Музичні ритми впливали на психічну сферу дитини, викликаючи бажання супроводжувати музику тілорухами [3, с. 38].

Учні за допомогою танцювальних рухів розвивали і передавали художній образ, в якому обов'язково відображаються зіставлення контрастних і схожих структур твору, забарвленість ладу, розмір, ритмічний малюнок, динаміка, відтінки, темпові зміни. Ми навчали дітей передавати свої емоційні переживання через танцювальні рухи. Для цього сприяли розвитку здібностей володіти своїм тілом. Усвідомлений рух дозволяв глибше сприйняти музику і виразніше передати емоційний стан, який викликає музичний твір.

Чергування напруження і розслаблення м'язів. Будь-який танцювальний чи фізичний рух у певному розумінні є результатом поєднання напруження і розслаблення в м'язах. Розслаблення відповідних м'язів у потрібний момент необхідне для успішного виконання танцювальної композиції, як і напруження. Напруження м'язових груп, що при бездоганному виконанні руху повинні бути у певний момент розслаблені, призводять до скутості танцювання [4, с. 88]. Напруженість, скутість танцювальних рухів негативно позначається на результаті та естетичному сприйнятті танцювальних рухів.

У танцювальних вправах, які вимагають витривалості, напруженість м'язів призводить до зайвої витрати енергії і швидкої втоми. Особливо шкідлива напруженість при виконанні швидкісних танців (зокрема, джайв), вона значно знижує максимальну швидкість. Для її подолання ми використовували вправи на розслаблення у вигляді вільних рухів кінцівками і тулубом, схожих на потрушування. Вправи такого характеру, крім свого прямого призначення, сприяли швидкому відновленню після навантаження.

Негативно позначається на естетичній оцінці танцювальних вправ координаційна напруженість.

Учні експериментального класу вивчили чотири танці. Для них проводились конкурси, де обирали кращих, яких нагороджували. На шкільних святах вони демонстрували свої уміння перед батьками та учителями, які не приховували задоволення від побаченого. Але найбільше користі від таких виступів була зацікавленість дітей; до речі, 40 % учнів експериментального класу почали відвідувати танцювальні секції.

Оскільки одним із стимулів до занять фізичною культурою учнів є певна увага до своєї зовнішності, то їх фізичне виховання має проводитися так, щоби заняття включали естетичну складову, чому сприяють танцювальні вправи.

Проведений педагогічний експеримент підтвердив позитивний вплив занять танцями на ефективність розвитку естетичного компонента, що дозволяє вважати їх дійовим засобом впливу на духовне виховання учнів.

Отже, танцювальні вправи за певних умов є ефективним засобом реалізації ідеї взаємозв'язку фізичного та естетичного виховання. Адже популярність танців у тому, що в сучасних умовах розвитку національної системи виховання акцент переноситься на побудову фундаменту духовності, особистості школярів, взаємозв'язок фізичного виховання з іншими видами виховання, передусім естетичним. Останнє в процесі фізичного розвитку виявляє в ньому елементи краси і духовності й перетворює його в засіб естетичного розвитку, освіти і виховання особистості.

Для вирішення завдань естетичного виховання на уроках фізичної культури потрібне вдумливе педагогічне керівництво, використання неспецифічних для фізичного виховання методів і засобів впливу. За таких умов саме танцювальні вправи сприятимуть вирішенню завдання естетичного виховання учнів, сформулюють їх уявлення про красу в рухах людини, красу тіла і поведінки, забезпечать гармонійний та фізичний розвиток.

Ми визначили у змісті програми такі взаємопов'язані компоненти: естетичний, руховий, етичний і гендерний, адже заняття танцями одночасно приносять дітям естетичну насолоду і допомагають розвинути їхні творчі здібності, прагнення до самовдосконалення і духовного збагачення. Проведений педагогічний експеримент підтвердив позитивний вплив занять танцями на розвиток естетичного компонента, науково обґрунтував, що танці є особливо дієвим засобом багатогранного позитивного впливу на виховання молоді, а це дозволяє рекомендувати їх для широкого впровадження у практику фізичного виховання школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безверхня Г. В. Мотивація до занять фізичною культурою і спортом школярів 5–11-х класів: автореф. дис. ... канд. наук фіз. вих. і спорту: 24.00.02 / Г. В. Безверхня. – Умань, 2004. – 23 с.
2. Зязюн І. А. Національна державна комплексна програма естетичного виховання / І. А. Зязюн, О. М. Семашко // Рідна школа. – 1995. – № 12. – С. 29–52.
3. Іванов В. Організація музичного та кольорового середовища на уроках фізкультури для естетичного виховання школярів / В. Іванов // Фізичне виховання в школі. – 2001. – № 3. – С. 38–40.
4. Клименко В. В. Фізична культура та естетичне виховання / В. В. Клименко, В. Ф. Омельчук. – К.: Рад. школа, 1986. – 136 с.
5. Кругляк О. Підготовленість майбутніх учителів фізичної культури та початкових класів до реалізації міжпредметних зв'язків у процесі фізичного виховання молодших школярів / О. Кругляк // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків: ХХІІІ, 2004. – № 24. – С. 31–40.
6. Круцевич Т. Ю. Методы исследования индивидуального здоровья детей и подростков в процессе физического воспитания / Т. Ю. Круцевич. – К.: Олимпийская литература, 1999. – 232 с.
7. Кушнерчук І. І. Танцювальні вправи на уроках фізичної культури як засіб різнобічного розвитку учнів / І. І. Кушнерчук. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – 113 с.
8. Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний і методичний аспекти: монографія; за наук. ред. І. А. Зязюна / О. М. Отич. – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – 752 с.
9. Ротерс Т. Педагогічні аспекти підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до естетичного виховання школярів / Т. Ротерс // Спортивний вісник Придніпров'я: науковий методичний журнал. – 2005. – № 2. – С. 30–32.
10. Смерж Л. Естетика: навч. посібник / Л. Смерж. – К.: Кондор, 2007. – 333 с.
11. Соляна О. Хореографічна культура у контексті реалізації загальної мистецької освіти / О. Соляна // Світ виховання. – 2007. – № 2. – С. 21–23.
12. Чернишова А. М. Естетичне виховання молодших школярів засобами хореографічного мистецтва / А. М. Чернишова // Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку: збірник наукових праць / за ред. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – С. 343–348.

REFERENCES

1. Bezverkhnia H. V. Motyvatsiia do zaniat fizychnoiu kulturoiu i sportom shkoliariv 5–11-kh klasiv. Avtoref kand. dis. /Motivation to the classes of Physical Education of the pupils of the 5th-11th form. Abstract of the candidate's thesis/. Pavlo Tychyna State Teachers' Training University, Uman. Available at: http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/9847/1/bezverkhnya_g_v.pdf.
2. Zyazyun I. A., Semashko O. M. Natsionalna derzhavna kompleksna prohrama estetychnoho vykhovannia /National state comprehensive program of aesthetic education/. Ridna shkola, 1995, vol. 12, pp. 29–52.

3. Ivanov V. Orhanizatsia muzychnoho ta kolorovoho seredovyscha na urokakh fizkultury dlia estetychnoho vykhovannia shkoliariv /Organization of musical and color environment in physical education classes for aesthetic education of schoolchildren/. Fizychna vykhovannia v shkoli, 2001, vol. 3, pp. 38–40.
4. Klymenko V. V., Omelchuk V. F. Fizychna kultura ta estetychne vykhovannia /Physical culture and aesthetic education/, Kyiv, Radianska shkola, 1986, 136 p.
5. Kruhliak O. Pidhotovlenist maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury ta pochatkovykh klasiv do realizatsii mizhpredmetnykh zviazkiv u protsesi fizychnoho vykhovannia molodshykh shkoliariv /Readiness of future teachers of physical education and elementary classes for the implementation of cross-curricular connections in the process of physical education of younger students/. Pedahohika, psykhohiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu. 2004. 24. PP. 31–40.
6. Krutsevich T. Yu. Metody issledovaniya individualnogo zdorovya detey i podrostkov v protsesse fizicheskogo vospitaniya /Research methods of individual health of children and adolescents in the process of physical education/. Kyiv, Olimpijska literatura, 1999.
7. Kushnerchuk I. I. Tantsiuvalni vpravy na urokakh fizychnoi kultury jak zasib riznobichnogo rozvytku uchniv /Dance exercises in physical education lessons as a means of versatile student development]. Ternopil, TNPU im. V. Hnatiuka, 2012.
8. Otych O. M. Mystetstvo u systemi rozvytku tvorchoi indyvidualnosti maybutnoho pedahoha profesijnogo navchannia: teoretychni i metodychni aspekty /Art in the system of development of creative individuality of future teacher of professional training: theoretical and methodical aspects/. Chernivtsi, Zelena Bukovyna, 2009/ 752 p.
9. Roters T. Pedahohichni aspekty pidhotovky maybutnikh vchyteliv fizychnoi kultury do estetychnoho vykhovannia shkolyariv /Pedagogical aspects of future physical education teachers' training for aesthetic education of schoolchildren]. Sportyvnyi visnyk Prydniprovia, 2005, vol. 2, pp. 30–32.
10. Smorzh L. Estetyka /Aesthetics/. Kyiv, Kondor, 2007. 333 p.
11. Soliana O. Khoreohrafichna kultura u konteksti realizatsii zahalnoi mystetskoj osvity /Choreographic culture in the context of realization of general art education/. Svit vykhovannia. 2007. 2. PP. 21–23.
12. Chernyshova A. M. Estetychne vykhovannia ditej ta molodi: teoria, praktyka, perspektyvy rozvytku /Aesthetic education of children and youth: theory, practice, prospects of development/. Zhytomyr, ZhDU im. I. Franka, 2012. PP. 343–348.